

Z P R A V O D A J

Vydává
Národní informační,
vzdělávací
a osvětové středisko
bezpečnosti práce
při Výzkumném ústavu
bezpečnosti práce, v. v. i.

www.suip.cz www.ceskyfocalpoint.cz
www.bozpinfo.cz www.vubp.cz

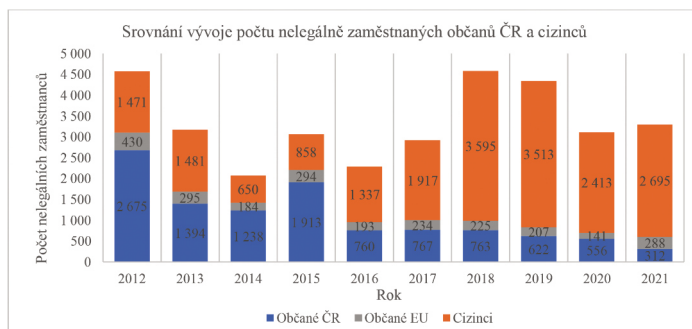
číslo 2/2022

Výsledky kontrolní činnosti v oblasti odhalování nelegální práce v roce 2021

V roce 2021 bylo provedeno celkem 5 222 kontrol přímo zaměřených na nelegální zaměstnávání. Uvedené kontroly byly provedeny celkem u 4 945 subjektů, z tohoto počtu bylo zkontrolováno 1 629 fyzických osob a 3 316 právnických osob.

Provedenými kontrolami byly orgány inspekce práce zjištěno celkem 3 295 osob vykonávajících nelegální práci. Konkrétně se jednalo o 312 občanů ČR, 288 občanů jiných členských států EU (nejčastěji občané Polska, Slovenska, Maďarska a Rumunska) a v 2 695 případech o cizince ze zemí mimo EU (nejčastěji občané Ukrajiny, Moldavska a Vietnamu). Nelegální práce byla zjištěna celkem u 735 kontrolovaných subjektů.

Počet nelegálně zjištěných osob oproti roku 2020 mírně vzrostl, přičemž došlo k nárůstu počtu zjištěných nelegálně pracujících cizinců a občanů EU. V případě nelegálně pracujících občanů ČR došlo ve srovnání s předchozím rokem k výraznému poklesu, přičemž je výsledný počet nejmenší, jaký kdy orgány inspekce práce odhalily.

V roce 2021 byly nejčastěji nelegálně pracující osoby zjišťovány u zaměstnavatelů v oborech stavebnictví, zpracovatelský průmysl, velkoobchod, maloobchod, opravy a údržba motorových vozidel, ubytování, stravování a pohostinství.

Z pohledu velikosti zaměstnavatele se v roce 2021 nejčastěji dopouštěli umožnění nelegální práce zaměstnavatelé kategorie do 9 zaměstnanců, resp. 10–49 zaměstnanců nebo zaměstnavatelé s 50–249 zaměstnanci. Toto zjištění se shodně opakuje již od roku 2018.

Součástí kontrolní činnosti zaměřené na odhalování nelegální práce je také v řadě případů kontrola zastírání faktického pracovního vztahu jiným právním vztahem, typicky obchodněprávním nebo občanskoprávním, tzv. švarcsystémem. Umožnění výkonu nelegální práce formou švarcsystému bylo v roce 2021 zjištěno u 133 osob.

Za umožnění výkonu nelegální práce a výkon nelegální práce bylo v roce 2021 uloženo 740 pokut v celkové výši 190 178 000 Kč. Z toho bylo 16 pokut v celkové výši 127 000 Kč uloženo za výkon nelegální práce fyzickým osobám (nelegálně pracujícím osobám).

Ing. Michal Kubík
úsek inspekce NLZ
Státní úřad inspekce práce

Vliv pandemie covid-19 na kontrolní činnost oddělení pracovněprávních vztahů OIP3 v roce 2021

Pandemie covid-19 ovlivnila život každého z nás nejen v osobní, ale i pracovní sféře. V průběhu roku 2021 došlo, na základě několika usnesení vlády ČR o přijetí krizových opatření z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s pokračující epidemií nákazy covid-19, také k omezení činností orgánů inspekce práce. V jednotlivých usneseních bylo mj. uloženo orgánům veřejné moci a správním orgánům, aby v rámci všech svých pracovišť zahájily omezený provoz, vyplývající z nouzového stavu a spočívající v omezení některých forem práce a výkonu státní služby. Následně i v opatřeních generálního inspektora SÚIP bylo mj. uloženo jednotlivým oblastním inspektóráům práce vést komunikaci s kontrolovanými osobami přednostně písemně namísto ústní (osobní) formy a dále dokončovat zahájené kontroly volbou vhodné komunikace s kontrolovanými osobami – převážně elektronicky, např. zasíláním požadovaných dokladů do datové schránky.

Činnost oddělení pracovněprávních vztahů byla dále v roce 2021 ovlivněna přeložením velké části inspektorů k výkonu služby na Hygienickou stanicí hl. m. Prahy k zajištění činností spojených s trasováním osob v rámci tzv. chytré karantény. Část inspektorů se, stejně jako v roce 2020, podílela na kontrolách prováděných Úřadem práce ČR v souvislosti s plněním podmínek programu Antivirus. Tím došlo k nahromadění velkého počtu podnětů, zejména na oddělení pracovněprávních vztahů, neboť kontroly byly zahajovány v omezeném množství.

Pokud jde o průběh samotných kontrol, byl tento v období pandemie ztížen především tím, že kontrolované osoby odmítaly osobní účast inspektorů při kontrole i v době, kdy nebyl vyhlášen nouzový stav a neplatila výše uvedená omezení orgánů inspekce práce, a doklady posílaly zejména prostřednictvím

datové schránky, případně e-mailem. Kontroly tak byly mnohdy ze strany kontrolovaných osob tímto prodlužovány, neboť tyto nedoručily na inspektorát všechny požadované doklady, případně žádaly opakovaně o změnu termínu kontroly, a inspektor tak musel kontrolovanou osobu několikrát vyzývat k doložení dokladů. V mnoha případech tak docházelo k uzavírání kontrol až několik měsíců po jejich zahájení. Inspektor takové průtahy ze strany kontrolovaných osob nemohl žádným způsobem ovlivnit, neboť kontrolované osoby svoji „nečinnost“ vůči orgánům inspekce práce omlouvaly situací vzniklou v důsledku pandemie covid-19, a to nemocí, karanténou či ošetřovným.

Proti kontrolním zjištěním uvedeným v protokolech o kontrole bylo podáváno větší počet námitek, a to zejména i proto, že byla prodloužena lhůta pro

podání námitek z 15 na 30 dní. Kontrolované osoby některá kontrolní zjištění „omlouvaly“ pandemií covid-19. Více než 60 kontrol bylo ukončeno pro nesoučinnost a předáno k zahájení řízení o přestupku. V předchozím roce 2020 bylo pro nesoučinnost ukončeno 49 kontrol.

V roce 2021 oddělení pracovněprávních vztahů také vyřídilo velké množství dotazů, a to zejména telefonických a písemných. Dotazy se z velké části týkaly opatření vyhlášených vládou, testování zaměstnanců na pracovišti, očkování, změn a ukončování pracovních poměrů, pracovní doby, odměňování, náhrad, dovolené a práce z domu.

Ing. Milena Holečková
inspektorka oddělení PPV
Oblastní inspektorát práce
pro hlavní město Prahu

Nejčastější závady při kontrole vyhrazených elektrických zařízení

Vyhrazená technická zařízení nově definuje od 1. 7. 2022 zákon č. 250/2021 Sb. o bezpečnosti práce v souvislosti s provozem vyhrazených technických zařízení a o změně souvisejících zákonů (dále jen zákon) v § 2 písm. a) takto: „Vyhrazeným technickým zařízením se rozumí zařízení tlakové, zdvihací, elektrické nebo plynové zařízení, které při provozu svým charakterem nebo akumulovanou energií, v důsledku nesprávného použití, výskytem provozních rizik vyvolávajících nebezpečné situace nebo nedodržení podmínek bezpečného provozu představuje závažné riziko ohrožení života, zdraví a bezpečnosti osob.“

V § 3 odst. (1) zákona je uvedeno, že: „vyhrazená technická zařízení se zařazují podle míry rizika, která svým provozem vyvolávají, do tříd, skupin a podskupin“.

Vyhrazená technická elektrická zařízení doposud stanovovala vyhláška č. 73/2010 Sb., v § 2. Tato vyhláška je od 1. 7. 2022 nahrazena nařízením vlády č. 190/2022 Sb., které definuje zařízení v §1 a § 2 písm. a).

Hlavním smyslem kontrolní činnosti inspektorů je preventivní působení na kontrolované subjekty, ať již podnikající fyzické, nebo podnikající právnické osoby (§ 6 odst. 1 zákona 251/2005 Sb., o inspekci práce v platném znění), s cílem předcházet pracovním úrazům a z nich zejména smrtelným pracovním úrazům. Při výkonu kontrolní činnosti se inspektoři setkávají se dvěma základními skupinami závad vztahujících se k elektrickým technickým zařízením. První skupinu tvoří závady v dokladové části el. zařízení, a to zejména nevypracované nebo nedostatečně zpracované protokoly o určení vnějších vlivů (ČSN 33 2000-5-51 ed.3), chybějící dokumentace skutečného provedení el. instalace (ČSN EN 50110-1 ed.3, ČSN 33 2000-6 ed.2 změna Z2), chybějící nebo v nesprávných lhůtách prováděné revize

el. instalace (ČSN 33 1500 vč. změn) a revize el. spotřebičů (ČSN 33 16 00 ed.2 vč. změn). Často chybí určení osoby odpovědné za provoz el. zařízení (NV č.101/2005 Sb., NV č.378/2001 Sb., ČSN EN 50 110-1 ed.3), není zpracován plán kontrol a revizí (zákon 309/2006 Sb.), nejsou vypracovány předpisy pro obsluhu a práci na el. zařízení (ČSN EN 50 110-1 ed.3) a postrádáme i dokumentaci na ochranu před výbuchem (NV č.406/2004 Sb.). Dále je často nedostatečné nebo chybějící seznámení s riziky při práci (zákon č. 262/2006 Sb., ČSN EN 50110-1 ed.3). Druhou skupinu tvoří závady zjištěné prohlídkou nebo revizí kontrolovaných el. zařízení. Jsou to uvolněné nebo vytržené vodiče ve vývodkách, poškozená izolace vodičů, utržené nástěnné zásuvky, zásuvky 400V/16A a 400V/32A připojené na stejný kabelový vývod, neúplné nebo poškozené doplňující pospojování zejména v mokrych prostorách, chybějící výrobní štítky v rozváděcích, poškozené nebo chybějící kryty svítidel, neoznačené hlavní vypínače strojů a rozváděčů, poškozené, neúplné nebo chybějící kryty na el. zařízení přístupném osobám bez elektrotechnické kvalifikace. Jako největší problém u první skupiny závad je podle našeho názoru klesající kvalita pracovníků v elektrotechnice, kteří se zabývají projektováním a revidováním nové nebo stávající instalace rozvodů a elektrického zařízení a jejich komponent. Je to problém nejen u mladých a začínajících elektrikářů, ale s podivem i u těch dříve narozených, kteří nejeví ochotu se seznamovat s novými skutečnostmi. Druhou skupinu závad lze přičíst na vrub nevyššímu nebo neochotě hlásit závady, neboť se jedná o závady, které při troše pozornosti může identifikovat i laik, tedy osoba bez odborné kvalifikace v elektrotechnice.

Ing. Milan Kulovaný
inspektor oddělení BOZP
Oblastní inspektorát práce pro Ústecký kraj a Liberecký kraj

Pojem pracoviště z pohledu bezpečnosti práce

Zákoník práce v § 1a odst. 1 písm. b) jako jednu ze základních zásad pracovněprávních vztahů zakotvuje zásadu bezpečných podmínek pro výkon práce. Tato základní zásada představuje základní hodnotu, na níž stojí pracovní vztahy, a umožňuje správný výklad jednotlivých zákonných ustanovení, a to právě v duchu této zásady. Pracovněprávní předpisy k zajištění bezpečnosti práce, zejména část pátá zákoníku práce a na základě § 107 zákoníku práce i zákon o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, ukládají (s ohledem na § 12 nejen) zaměstnavatelům povinnosti, prostřednictvím jejichž dodržování má být zajištěna bezpečnost osob vykonávajících na pracovišti práci.

V případě zajištění bezpečnosti práce se jedná o otázku velice komplexní, v rámci které musí být zohledňována nejen hlediska technická, ale také biologická, psychologická apod. Povinnosti zaměstnavatelů míří jak vůči jednotlivým pracovníkům, tak vůči celému pracovišti a podmínkám na něm se nacházejícím.

Ačkoliv právní předpisy nezakotvují obecně použitelnou definici pracoviště, lze pro výklad tohoto pojmu vycházet z § 45 zákona o inspekci práce, podle něhož se jedná o místo určené nebo obvyklé pro výkon činnosti zaměstnavatele. Jelikož na zajišťování činnosti, kterou zaměstnavatel vykonává, se podílí jeho zaměstnanci (či i jiné osoby), pak pracovištěm jsou právě prostory určené k vykonávání pracovních činností a místa, na která mají zaměstnanci v souvislosti s plněním pracovních úkolů nebo činností, které s pracovními úkoly souvisejí, přístup. Pracoviště tak netvoří pouze prostory určené k samotnému výkonu práce některým ze zaměstnanců, ale i další související prostory jako chodby, schodiště, prostory pro osobní hygienu, převlékání, odkládání osobních věcí, odpočinek a stravování zaměstnanců. Za pracoviště jakožto prostor, v němž se zaměstnanec ve své pracovní době pohybuje, zásadně nelze považovat striktně jen nějaké určité konkrétní pracovní místo, kde zaměstnanec zrovna stojí či sedí, když takové pracovní místo neexistuje ve vzduchoprázdnu, nezávisle na

svém okolí – jednak je absurdní, aby se zaměstnanec za celou svou pracovní dobu z pracovního místa ani nehnul, jednak se na toto místo musí zaměstnanec dostat (za předpokladu, že se neteleportuje) a jednak by ke své práci používal pouze pracovní prostředek jediný svého typu, trvale umístěný v tom jediném místě a bez jakékoliv návaznosti na zbytek pracoviště (např. bez připojení do elektrické sítě, bez přírodní hadice, bez přemísťování zhotoveného výrobku někam jinam apod.).

Pracoviště je nutno vnímat prostorově komplexně a ve všech souvislostech, a to i v odvislosti od různých fyzikálních, chemických či biologických činitelů a různých procesů pracovního prostředí, kdy i až v kombinaci místního či časového spolupůsobení několika faktorů se může projevit konkrétní riziko. Pojem pracoviště tedy nelze zužovat a uměle izolovat od okolního prostředí, kdy jakýkoliv zužující výklad pojmu pracoviště by mohl způsobit vyprázdnění účelu a smyslu BOZP (jak vyplývá z rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 5 As 62/2020-47 ze dne 8. 1. 2021).

Mgr. Gabriela Hubaczková
právní úsek
Státní úřad inspekce práce

Kontrolní činnost v oblasti terciární sféry ze strany orgánů inspekce práce

Z pohledu orgánů inspekce práce, tj. Státního úřadu inspekce práce a oblastních inspektorátů práce, lze do oblasti terciární sféry zařadit subjekty, které obyvatelům na území České republiky nabízejí své služby. Jedná se tak o zástupce zabývající se např. maloobchodním a velkoobchodním prodejem, stravováním, poskytováním ostatních osobních služeb, veřejnou správou, vzděláváním, zdravotní a sociální péčí, kulturní, sportovní a zábavní činností apod.

Napříč provedenou kontrolní činností orgánů inspekce práce jsou u kontrolovaných osob v oblasti terciární sféry již několik let po sobě zjišťovány podobné nedostatky, u kterých je kontrolovanými osobami opomíjeno dodržování některých zákonných povinností.

Pokud se konkrétně zaměříme na některé z nich, a to zde pouze v rámci dodržování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (dále jen BOZP), tak se v zásadě jedná o nedodržení podmínek, které souvisejí s neplněním na sebe navazujících požadavků, a to ve vazbě: zaměstnanec (např. jeho školení k zajištění BOZP včetně seznámení s pracovními postupy atd.) – pracoviště (zákonné požadavky na něj, jeho technický stav apod.) – zařízení (např. seznámení zaměstnance s jeho používáním a jeho účelem, pro které je určeno, s jeho bezpečným stavem včetně stavu ochranných zařízení, provedenými kontrolami, údržbou, revizemi apod.).

V praxi na sebe uvedené části navazují, protože zaměstnanec zpravidla vykonává svoji práci na pracovišti, a to nejčastěji za použití některého ze zařízení. Pro dodržení BOZP ze strany kontrolovaných osob tak musí být zohledněny všechny aspekty, které by měly tvořit bezpečný celek.

Základní porušení tak především vyplývají ze zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, např. u nedostatečných školení k zajištění BOZP u daných prací (např. neseznámení zaměstnanců s přídatnými zařízeními u motorových manipulačních vozíků, s bezpečnostními listy u chemických látek a směsí nebo s konkrétními pracovními postupy na pracovištích – práce ve výškách apod.), neprovádění nejméně jednou v roce prověrky BOZP na pracovištích zaměstnavatelů, písemného neinformování o rizicích a přijatých opatřeních mezi dvěma zaměstnavateli působícími na jednom pracovišti atd.

Kontrolované osoby také často nedodržují podrobnější požadavky na pracoviště a pracovní prostředí podle nařízení vlády č. 101/2005 Sb., nejčastěji uvedených

v jeho příloze (např. nevhodné stohování materiálů, neoznačení regálů štítky, neoznačení vnitřních a venkovních dopravních komunikací a komunikací pro pěší, překážky v uličkách apod.), neurčení odpovědné osoby pro provádění činností údržeb, kontrol, oprav apod. u konkrétních zařízení podle ust. počet § 3 odst. 4 písm. b) uvedeného nařízení vlády. Dále to bývají nezpracování místních řádů skladů podle čl. 4.1.1 ČSN 26 9030 u vnitřních a povětšinou u venkovních skladů splňujících všechny náležitosti (např. i schematické půdorysné plány skladů). U používaných zařízení nejsou kontrolovány osobami mnohdy prováděny údržby, kontroly a revize podle ust. § 4 odst. 1 písm. c) zákona č. 309/2006 Sb., o zajištění dalších podmínek BOZP, ve znění pozdějších předpisů.

Dále to jsou nedodržení bližších požadavků na bezpečný provoz a používání strojů, technických zařízení, přístrojů a nářadí podle nařízení vlády č. 378/2001 Sb. Především podle ust. § 4 tohoto nařízení vlády, které v sobě zahrnuje povinnost vybavit zařízení provozními dokumentacemi a provádět u nich následné kontroly nejméně jednou za 12 měsíců. Ty se vztahují např. i na regály, žebříky, ruční vozíky apod. Je nutné zmínit, že následné kontroly nenahrazují povinnost provádění revizi vyhrazených technických zařízení, tj. tlakových, plynových, elektrických a zdvihacích zařízení. Jedná se o dvě rozdílné povinnosti. Při kontrolní činnosti jsou zjišťovány i kontrované osoby, které provozují svoji činnost v pronajatých

prostorech a neví, kdo je odpovědný za revize např. u elektroinstalací na těchto pracovištích. V případě jistého doporučení by tak uvedené mohlo vyplývat např. z nájemní smlouvy.

Na závěr je nutné uvést, že i původně malé nedostatky mohou vlivem svého delšího časového působení způsobit závažné důsledky, a to nejčastěji vznikem pracovních úrazů u zaměstnanců. Právě ochrana lidského života při výkonu práce by měla být jednou ze základních priorit u BOZP, kterou by měly kontrované osoby respektovat a podporovat.

Mgr. Jakub Orság
úsek inspekce BOZP
Státní úřad inspekce práce

Právní postavení subjektů v přestupku podle § 140 odst. 1 písm. g) zákona o zaměstnanosti v kontrolní praxi

Od vzniku oddělení nelegálního zaměstnávání (dále jen NLZ) se inspektoři NLZ setkávají s mnohým porušením právních předpisů, zejména pak při tzv. zastřené zprostředkování zaměstnání. Ve snaze zamezit uvedeným praktikám některých zaměstnavatelských subjektů na trhu práce bylo přijetí novely, která novelizovala zákon o zaměstnanosti (dále jen ZoZ) a s účinností ode dne 29. 7. 2017 zavedla do tohoto zákona ustanovení § 5 písm. g) zastřené zprostředkování zaměstnání, podle kterého se zastřeným zprostředkováním zaměstnání rozumí činnost právnické osoby nebo fyzické osoby, spočívající v pronájmu pracovní síly jiné právnické osobě nebo fyzické osobě, aniž by byly dodrženy podmínky pro zprostředkování zaměstnání podle § 14 odst. 1 písm. b) ZoZ. Ustanovení § 140 odst. 1 písm. g) ZoZ pak definuje zastřené zprostředkování zaměstnání podle § 5 písm. g) ZoZ jako přestupek, za který lze uložit pokutu až do výše 10 milionů korun, nejméně však ve výši 50 000 Kč.

I po této legislativní změně se inspektoři NLZ při své kontrolní činnosti v Plzeňském kraji setkávají pravidelně s obchodními smlouvami, které nahrazují dohody o dočasném přidělení zaměstnance k uživateli, opakovaně a trvale tak dochází k pronájmu pracovní síly na základě různých formálně uzavřených obchodních smluv.

Při tomto přetrvávajícím trendu vyvstává otázka nad stavem rozšíření povědomí o zastřené zprostředkování zaměstnání u obchodních společností vystupujících jako objednatelé díla (i když není výjimkou zastřené zprostředkování i u malých ekonomických subjektů, které mají svých kmenových zaměstnanců v řádech jednotek), když se od nich při výkonu úřední činnosti inspektoři často dozvídají, že jim zastřené zprostředkování nic neříká a tento pojem neznají.

Neklesající počty odhaleného zastřené zprostředkování zaměstnání pak přispěly k další novelizaci zákona o zaměstnanosti, když zákon č. 274/2021 Sb., s účinností od 2. 8. 2021 ukotvil nový přestupek, za který lze uložit pokutu až do výše 10 milionů korun, nejméně však ve výši 50 000 Kč, kterého se dopustí také ten, kdo zastřené zprostředkování zaměstnání umožní.

Ani tato novelizace zatím nevykazuje v kontrolní činnosti žádné větší omezení počtu zjištěných jednání, které naplňují znaky zastřené zprostředkování zaměstnání či umožnění zastřené zprostředkování zaměstnání. Kontrované osoby většinou systémem pronájmu pracovní síly na základě obchodních smluv vyhodnocují jako ekonomicky velmi výhodný. U některých kontrovaných osob pak inspektoři v jediném výrobním procesu nacházejí vedle kmenových zaměstnanců zaměstnance několika agentur práce i zaměstnance dalších několika různých obchodních společností, kteří se všichni vzájemně podílejí na jednom společném díle, které je předmětem podnikání kontrované osoby.

V současné době teprve budou zahajována přestupková řízení se subjekty, které zastřené zprostředkování umožnily, a možná právě projednávání tohoto deliktu v přestupkových řízeních a následné ukládání správních trestů za prokázané spáchané přestupky může přinést postupné vytlačování trendu pronájmu pracovní síly na základě obchodních smluv a zavedení stavu v souladu s platnou právní úpravou.

Tuto otázku budeme však schopni, stejně jako každou prekci, zodpovědět až v delším časovém horizontu.

Mgr. Lukáš Jaroš
inspektor oddělení NLZ
Oblastní inspektorát práce pro Plzeňský kraj a Karlovarský kraj